

TEXNIKUMLARDA QUTQARUVCHILARNI TAYYORLASHDA AMALIY MASHG'ULOTLARNING AHAMIYATI

Aliqulov Muhriddin Jo'raqul o'g'li

Surxondaryo viloyati Jarqo'rg'on tumani 2-son texnikumi

Ishlab chiqarish ta'lim ustasi

Annotatsiya: Mazkur maqolada texnikumlarda qutqaruvchilarni tayyorlash jarayonida amaliy mashg'ulotlarning ahamiyati yoritilgan. Amaliy mashg'ulotlarning kasbiy kompetensiyani shakllantirishdagi roli, ularni tashkil etish shakllari va ta'lim sifatiga ta'siri tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: Qutqaruvchi, texnikum, amaliy mashg'ulot, favqulodda vaziyat, kasbiy kompetensiya, simulyatsiya.

Annotation: This article highlights the importance of practical training in preparing rescue specialists in technical colleges. The role of practical classes in developing professional competencies, forms of organization, and their impact on the quality of education are analyzed.

Key words Rescuer, technical college, practical training, emergency situations, professional competence.

Аннотация: В статье рассматривается значение практических занятий в подготовке спасателей в техникумах. Проанализирована роль практических занятий в формировании профессиональных компетенций, формы их организации и влияние на качество образования.

Ключевые слова: Спасатель, техникум, практические занятия, чрезвычайные ситуации, профессиональная компетенция.

KIRISH

Hozirgi globallashuv sharoitida inson xavfsizligini ta'minlash masalasi davlatlar oldida turgan eng muhim vazifalardan biri hisoblanadi. Tabiiy ofatlar, texnogen avariylar, yong'inlar, ishlab chiqarishdagi baxtsiz hodisalar hamda turli favqulodda vaziyatlarning soni va ko'lami ortib borayotganligi qutqaruvchi mutaxassislarning kasbiy tayyorgarligiga bo'lgan talabni yanada kuchaytirmoqda. Ayniqsa, favqulodda vaziyatlarda inson hayotini saqlab qolish, moddiy zararlarni kamaytirish va vaziyatni tezkor bartaraf etishda malakali qutqaruvchilarning o'rni beqiyosdir.

O'zbekiston Respublikasida favqulodda vaziyatlarning oldini olish va ularning oqibatlarini bartaraf etish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida belgilangan. Bu borada Favqulodda vaziyatlar vazirligi tizimi uchun malakali kadrlar tayyorlash, xususan, texnikumlarda qutqaruvchi mutaxassislarni tayyorlash jarayonini takomillashtirish muhim ahamiyat kasb etadi. Texnikumlar amaliy kasb-hunar ta'limining asosiy bo'g'ini bo'lib, bu yerda o'quvchilarga qisqa muddat ichida

kasbiy bilim, ko'nikma va malakalarni shakllantirish vazifasi yuklatilgan.

Qutqaruvchi kasbi o'zining murakkabligi, mas'uliyati va yuqori xavf darajasi bilan boshqa ko'plab kasblardan ajralib turadi. Ushbu kasb vakillari ekstremal sharoitlarda ishlash, tezkor va aniq qaror qabul qilish, jamoa bilan hamkorlikda harakat qilish hamda zamonaviy texnika va asbob-uskunalardan samarali foydalanish ko'nikmalariga ega bo'lishi zarur. Bunday sifat va ko'nikmalarni faqatgina nazariy bilimlar orqali shakllantirish mumkin emas.

Shu nuqtai nazardan, texnikumlarda qutqaruvchilarni tayyorlash jarayonida amaliy mashg'ulotlarning ahamiyati tobora ortib bormoqda. Amaliy mashg'ulotlar o'quvchilarga nazariy bilimlarni real hayotga yaqin sharoitlarda sinab ko'rish, favqulodda vaziyatlarda harakat qilish algoritmlarini o'zlashtirish, shaxsiy va jamoaviy mas'uliyatni his etish imkonini beradi. Bunday mashg'ulotlar jarayonida o'quvchilar nafaqat kasbiy ko'nikmalarni, balki stressga chidamlilik, psixologik barqarorlik va tezkorlik kabi muhim shaxsiy sifatlarni ham rivojlantiradi.

Zamonaviy ta'lim talablariga ko'ra, qutqaruvchilarni tayyorlashda faqatgina auditoriya mashg'ulotlari bilan cheklanib qolish yetarli emas. Chunki favqulodda vaziyatlar murakkab, tezkor va stressli sharoitlarda kechadi. Shu sababli amaliy mashg'ulotlar orqali o'quvchilarni real ish sharoitiga maksimal darajada yaqinlashtirish, ularni kelajakdagi kasbiy faoliyatga puxta tayyorlash muhim ahamiyat kasb etadi. Mazkur maqolada aynan texnikumlarda qutqaruvchilarni tayyorlashda amaliy mashg'ulotlarning ahamiyati, ularning ta'lim sifatiga ta'siri va kasbiy kompetensiyalarni shakllantirishdagi o'rni tahlil qilinadi.

TADQIQOT METADALOGIYASI

Qutqaruvchilarni tayyorlashda amaliy mashg'ulotlarning mohiyati va vazifalari. Texnikumlarda qutqaruvchilarni tayyorlash jarayonida amaliy mashg'ulotlar ta'limning asosiy va hal qiluvchi bo'g'ini hisoblanadi. Amaliy mashg'ulotlar o'quvchilarning nazariy bilimlarini mustahkamlash, ularni real hayotga yaqin sharoitlarda qo'llashga o'rgatish hamda kasbiy faoliyatga tayyorlashga xizmat qiladi. Ushbu mashg'ulotlar maxsus jihozlangan o'quv poligonlari, simulyatsiya xonalari, sport-mashg'ulot maydonchalari hamda ochiq hududlarda tashkil etiladi.

Amaliy mashg'ulotlarning asosiy vazifalari quyidagilardan iborat:

- favqulodda vaziyatlarda harakat qilish algoritmlarini puxta o'zlashtirish;
- qutqaruv texnika va asbob-uskunalaridan to'g'ri foydalanish ko'nikmalarini shakllantirish;
- jabrlanganlarga birinchi tibbiy yordam ko'rsatish malakasini rivojlantirish;
- jamoa bilan hamkorlikda ishlash va bo'ysunish tartibini o'rganish;
- xavfsizlik qoidalariga qat'iy rioya qilish odatini shakllantirish.

Amaliy mashg'ulotlarning kasbiy kompetensiyani shakllantirishdagi o'rni. Kasbiy kompetensiya — bu qutqaruvchining bilim, ko'nikma, malaka va shaxsiy fazilatlarining uyg'un majmuasidir. Amaliy mashg'ulotlar aynan ushbu

kompetensiyalarni shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Mashg'ulotlar jarayonida o'quvchilar nazariy bilimlarni amalda sinab ko'radi, xatolarini tahlil qiladi va o'z ustida ishlash imkoniyatiga ega bo'ladi.

Amaliy mashg'ulotlar orqali quyidagi asosiy kompetensiyalar rivojlanadi:

Tezkorlik va aniqlik — favqulodda vaziyatlarda qisqa vaqt ichida to'g'ri qaror qabul qilish, Mas'uliyat va intizom — inson hayoti va sog'lig'i uchun javobgarlikni chuqur anglash; Jamoada ishlash ko'nikmasi — qutqaruv guruhida muvofiqlashtirilgan harakatni amalga oshirish;

- Stressga chidamlilik — ekstremal sharoitlarda ruhiy barqarorlikni saqlash;

- Texnik savodxonlik — zamonaviy qutqaruv texnikasi bilan ishlash malakasi.

Amaliy mashg'ulotlarni tashkil etishning samarali shakl va usullari. Texnikumlarda amaliy mashg'ulotlarni samarali tashkil etish ta'lim sifatini oshirishning muhim omillaridan biridir. Amaliyotda quyidagi shakl va usullar keng qo'llaniladi:

favqulodda vaziyatlarni modelashtirish asosidagi mashg'ulotlar; trening va maxsus jismoniy tayyorgarlik mashqlari; simulyatsion texnologiyalar asosida o'tkaziladigan mashg'ulotlar; ishlab chiqarish amaliyoti va dala o'quv mashg'ulotlari; Favqulodda vaziyatlar vazirligi xodimlari bilan hamkorlikdagi mashg'ulotlar.

Mazkur usullar o'quvchilarning faolligini oshiradi, mustaqil fikrlash va tashabbus ko'rsatish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Qutqaruvchilar faoliyati doimiy stress va ruhiy zo'riqish bilan bog'liq. Shu sababli amaliy mashg'ulotlar jarayonida o'quvchilarning psixologik tayyorgarligiga alohida e'tibor qaratilishi lozim. Amaliy mashg'ulotlar o'quvchilarda qo'rquvni yengish, o'zini boshqara olish, favqulodda vaziyatlarda vazminlikni saqlash kabi sifatlarni shakllantiradi.

Psixologik tayyorgarlikni oshirishda quyidagi elementlar muhim hisoblanadi:

- murakkab va kutilmagan vaziyatlar bilan ishlash;

- vaqt cheklovi ostida topshiriqlarni bajarish;

- jamoa ichida mas'uliyatni bo'lishish;

- mashg'ulotlardan keyin muhokama va tahlil olib borish.

Amaliy mashg'ulotlarning ta'lim sifati va natijadorligiga ta'siri

Amaliy mashg'ulotlar ta'lim jarayonining samaradorligini sezilarli darajada oshiradi. Chunki o'quvchilar bilimni bevosita tajriba orqali o'zlashtiradi. Natijada bilimlar mustahkamlanadi, kasbiy malaka oshadi va bitiruvchilarning mehnat bozorida raqobatbardoshligi ta'minlanadi. Shuningdek, amaliy mashg'ulotlar o'quvchilarning kasbga bo'lgan qiziqishini oshiradi, ularni kelajakdagi kasbiy faoliyatga mas'uliyat bilan yondashishga undaydi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Xulosa qilib aytganda, texnikumlarda qutqaruvchilarni tayyorlashda amaliy mashg'ulotlar ta'lim jarayonining ajralmas qismi hisoblanadi. Ular o'quvchilarning

kasbiy tayyorgarligini oshiradi, real favqulodda vaziyatlarda samarali faoliyat yuritish imkonini beradi. Shuning uchun qutqaruvchi mutaxassislarni tayyorlash jarayonida amaliy mashg'ulotlar hajmini oshirish, zamonaviy texnologiyalar va simulyatsiya usullarini keng joriy etish muhim hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Favqulodda vaziyatlarda harakat qilish bo'yicha o'quv qo'llanma. – Toshkent.
2. Mehnat muhofazasi va texnika xavfsizligi asoslari. – Toshkent.
3. Pedagogik texnologiyalar va kasbiy ta'lim metodikasi.
4. O'zbekiston Respublikasi Favqulodda vaziyatlar vazirligi materiallari.
5. Polat E.S. **Modern educational technologies**. – Moscow, 2016.
6. Faxriddin B., No'monbek A. ABS SISTEMASI BILAN JIHOZLANGAN M1 TOIFALI AVTOMOBILLARNING TORMOZ SAMARADORLIGINI MATEMATIK NAZARIY TAHLILI //International journal of scientific researchers (IJSR) INDEXING. – 2024. – T. 4. – №. 1. – C. 333-337.
7. Qurbonazarov S. et al. ANALYSIS OF THE FUNDAMENTALS OF MATHEMATICAL MODELING OF WHEEL MOVEMENT ON THE ROAD SURFACE OF CARS EQUIPPED WITH ABS //Multidisciplinary Journal of Science and Technology. – 2024. – T. 4. – №. 8. – C. 45-50.
8. Xuzriddinovich B. F. et al. ABS BILAN JIHOZLANGAN AVTOMOBILNI TORMOZ PAYTIDA O 'ZO 'ZIDAN VA MAJBURIY TEBRANISHLARINI TORMOZ SAMARADORLIGIGA TA'SIRINI TAHLIL QILISH //ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ. – 2024. – T. 47. – №. 4. – C. 81-87.
9. Xusinovich T. J., Ro'zibayevich M. N. M1 TOIFALI AVTOMOBILLARNI TURLI MUHITLARDA TORMOZLANISHINI TAHLIL QILISH VA PARAMETRLARINI O 'RGANISH.
10. Karshiev F. U., Abduqahorov N. ABS BILAN JIHOZLANGAN M1 TOIFALI AVTOMOBILLAR TORMOZ TIZIMLARINING USTIVORLIGI //Academic research in educational sciences. – 2024. – T. 5. – №. 5. – C. 787-791.
11. Каршиев Фахридин Умарович, Н.Абдукаҳоров ИЗУЧЕНИЕ МИКРОСТРУКТУРЫ СТАЛИ В МАТЕРИАЛОВЕДЕНИИ//<https://www.iupr.ru/6-121-2024>
https://www.iupr.ru/files/ugd/b06fdc_15c4798c874a4ddab326a52bd3af34ea.pdf?index=true
12. Xusinovich T. J., Ro'zibayevich M. N. M1 TOIFALI AVTOMOBILLARNI TURLI MUHITLARDA TORMOZLANISHINI TAHLIL QILISH VA PARAMETRLARINI O 'RGANISH.
13. Farxadjonovna, Bekimbetova Elmira, and Abduqahorov No'monbek. "STARTING ENGINES AT LOW TEMPERATURES." Multidisciplinary Journal of

Science and Technology 5.2 (2025): 83-87.

14. Xusinovich, Turdialiyeв Jonibek, and Mo‘minov Nurali Ro‘zibayevich. "M1 TOIFALI AVTOMOBILLARNI TURLI MUHITLARDA TORMOZLANISHINI TAHLIL QILISH VA PARAMETRLARINI O‘RGANISH."

15. Абдуқаҳоров Н., Турдиалиев Ж., Мўминов Н. АВТОМОБИЛИ М1 В РАЗНЫХ УСЛОВИЯХ АНАЛИЗ И ПАРАМЕТРЫ ТОРМОЖЕНИЯ УЧИТЬСЯ //Журнал научно-инновационных исследований в Узбекистане. – 2024. – Т. 2. – №. 4. – С. 377-386.

16. Каршиев Ф. У., Абдуқаҳоров Н. ИЗУЧЕНИЕ МИКРОСТРУКТУРЫ СТАЛИ В МАТЕРИАЛОВЕДЕНИИ //Экономика и социум. – 2024. – №. 6-2 (121). – С. 1142-1145.

17. Oybek o‘g A. N. et al. ABS BILAN JIHOZLANGAN AVTOMOBILLARDA TORMOZLASH JARAYONIDAGI TEBRANISHLAR VA ULARNING TORMOZ SAMARADORLIGIGA TA’SIRI //PEDAGOGS. – 2025. – Т. 92. – №. 1. – С. 127-132.

18. Xuzriddinovich B. F. et al. SURXONDARYO VILOYATIDAGI TABIIY-IQLIM SHAROITLARIDA AVTOMOBILLARNING ISH SHAROITLARINI TASNIFLASH //Tadqiqotlar. – 2025. – Т. 63. – №. 2. – С. 26-32.

19. Abduqahorov N., Turdialiyeв J., Mo‘minov N. M1 VEHICLES IN DIFFERENT ENVIRONMENTS ANALYSIS AND PARAMETERS OF BRAKING LEARN //Journal of science-innovative research in Uzbekistan. – 2024. – Т. 4. – №. 4. – С. 377-386.

20. Абдуқаҳоров Н., Турдиалиев Ж., Мўминов Н. АВТОМОБИЛИ М1 В РАЗНЫХ УСЛОВИЯХ АНАЛИЗ И ПАРАМЕТРЫ ТОРМОЖЕНИЯ УЧИТЬСЯ //Журнал научно-инновационных исследований в Узбекистане. – 2024. – Т. 2. – №. 4. – С. 377-386.

21. Oybek o‘g A. N. et al. ABS BILAN JIHOZLANGAN AVTOMOBILLARDA TORMOZLASH JARAYONIDAGI TEBRANISHLAR VA ULARNING TORMOZ SAMARADORLIGIGA TA’SIRI //PEDAGOGS. – 2025. – Т. 92. – №. 1. – С. 127-132.

22. Bakhramov F., Abdukahorov N., Tilavkobilova D. Analysis of the braking path of cars equipped with ABS in different environments //AIP Conference Proceedings. – AIP Publishing LLC, 2025. – Т. 3268. – №. 1. – С. 020052.

23. Karshiev F. U., Abduqahorov N. ABC BILAN JIHOZLANGAN M1 TOIFALI AVTOMOBILLAR TORMOZ TIZIMLARINING USTIVORLIGI //Экономика и социум. – 2024. – №. 6-1 (121). – С. 334-337.

24. O‘G‘Li A. A. U., Raxmatovich K. M., Shoykulovich A. O. UZUN QOZIQLI BARABANNI PAXTA TARKIBIDAN OG‘IR ARALASHMALARNI AJRATISHGA TA’SIRINI NAZARIY O‘RGANISH NATIJALARI //Механика и технология. – 2025. – Т. 1. – №. 18. – С. 133-139.

25. Raxmatovich K. M. URUG ‘TOZALASH MASHINASINING MAQBUL PARAMETRLARINI ANIQLASH //Механика и технология. – 2024. – №. 2 (9) Спецвыпуск. – С. 79-86.
26. Astanakulov K. D. et al. The separation of light impurities of safflower seeds in the cyclone of the grain cleaning machine //IOP Conference Series: Earth and Environmental Science. – IOP Publishing, 2020. – Т. 614. – №. 1. – С. 012141.
27. Karimov M. R. et al. Safflower seed cleaning machine and determining the rotational speed of its supplying roller //IOP Conference Series: Earth and Environmental Science. – IOP Publishing, 2021. – Т. 868. – №. 1. – С. 012050.
28. O‘G‘Li A. A. U., Raxmatovich K. M., Shoykulovich A. O. UZUN QOZIQLI BARABANNI PAXTA TARKIBIDAN OG ‘IR ARALASHMALARNI AJRATISHGA TA’SIRINI NAZARIY O ‘RGANISH NATIJALARI //Механика и технология. – 2025. – Т. 1. – №. 18. – С. 133-139.
29. Raxmatovich K. M. URUG ‘TOZALASH MASHINASINING MAQBUL PARAMETRLARINI ANIQLASH //Механика и технология. – 2024. – №. 2 (9) Спецвыпуск. – С. 79-86.
30. Astanakulov K. D. et al. The effect of safflower oil (*Carthamus Tinctorius* L.) and inositol supplementation on egg production.
31. Raxmatovich K. M. URUG ‘TOZALASH MASHINASINING MAQBUL PARAMETRLARINI ANIQLASH //Механика и технология. – 2024. – №. 2 (9) Спецвыпуск. – С. 79-86.
32. Bazaluk O. et al. Improving energy efficiency of grain cleaning technology //Applied Sciences. – 2022. – Т. 12. – №. 10. – С. 5190.
33. Ishmuradov S. U., Abdumajidov R. B. Determination results of disc plough hang mechanism and support disc parameters //IOP Conference Series: Earth and Environmental Science. – IOP Publishing, 2022. – Т. 1076. – №. 1. – С. 012039.